

DE 100 BLOMSTERS KAMPAGNE

I kejserdømmet havde forskellen mellem den almindelige befolkning, bønder og arbejdere, og de intellektuelle været afgrundsdyb. Det konfuzianske eksamenssystem havde skabt en elite af magtfulde embedsmænd, som på alle punkter havde følt sig hævet over de ikke-uddannede. Kinas kommunistiske Parti organiserede i høj grad de ikke-intellektuelle lag. Derfor var en kritisk, ja undertiden direkte fjendtlig indstilling til de intellektuelle udbredt inden for KKP. Mao Zedong giver i flere af sine skrifter udtryk for en negativ indstilling over for de intellektuelle.

I Folkerepublikkens første år gennemførte kommunistpartiet kurser i marxisme og maoisme for de intellektuelle på flere universiteter. I forbindelse med industrialiseringen og den planøkonomiske vækst i Kina blev behovet for intellektuelle og videnskabelige ressourcer markant. Inden for KKP's ledelse begyndte en debat om Partiets forhold til de intellektuelle. Denne debat blev i 1956 tilspidset af flere forhold. For det første var den første 5-årsplan nu ved at være afsluttet, og en ny fase i udviklingen af Kina skulle iværksættes. I februar holdt Sovjetunionens Kommunistparti for det andet sin 20. partikongres, hvor den ny leder Nikita Khrushchev fremsatte en sønderlemmende kritik af Josef Stalin, som var død i 1953. Det var især Stalins brutale fremfærd over for bønderne i forbindelse med tvangskollektiviseringen i 1930'erne og den person-kult, som Stalin havde skabt omkring sin person, der blev fordømt af Khrushchev.

Det fik Mao og hans partifæller i KKP's centralkomite til i 1956 at igangsætte en kampagne under sloganet: "*Lad 100 blomster blomstre, og 100 tankeskoler kappes*". Kampagnen inviterede befolkningen til at kritisere fejl og forkerte beslutninger, som regering, lokale myndigheder og parti havde begået. Et formål var at begrænse korruption og ineffektivitet på alle niveauer i samfundet, et andet at mobilisere de intellektuelle mere aktivt for partiets linje gennem den udvidede ytringsfrihed, som kampagnen lagde op til.

Efter en forsigtig start kom kampagnen for alvor i gang, da Mao selv i februar 1957 holdt sin berømte tale "*Om den rigtige behandling af modsigelser inden for folket*" og dermed signalerede, at kampagnen var støttet af ham selv. Han lagde op til en helt åben kritik af magtmisbrug og dårlig ledelse. Herefter blev KKP ramt af en bølge af kritiske skrifter, som bl.a. stillede krav om mere vidtgående reformer i retning af øget demokrati og mindre magt til Partiet. Kampagnen afdækkede en voldsom utilfredshed med kommunistpartiet og den udvikling, samfundet var inde i, blandt store dele af de intellektuelle.

Men det var ikke lige det, KKP havde forventet, der skulle blomstre frem af kampagnen. Den blev derfor stoppet, og Partiet iværksatte en ny udrensningskampagne: *Anti-højre kampagnen*. Her blev mere end halv million intellektuelle stemplet som højreafvigere og fik skriveforbud – for de flestes vedkommende for livstid. En del mere kendte kulturpersonligheder, som havde været for åbenmundede i kampagnen, blev sendt på genopdragelse som landbrugsarbejdere.

Blandt historikere har der i de senere år været en heftig debat om, hvorvidt de 100 blomsters kampagne var et seriøst forsøg på at aktivere de intellektuelles ressourcer for partiets politik, eller om Mao Zedong inviterede de intellektuelle til at kritisere Partiet, fordi han på den måde ville lokke kritikere frem i lyset, så han bagefter kunne uskadeliggøre dem. Forfatterinden Jung Chang er i sin Mao-biografi fra 2005 fortaler for den

sidste forklaring: Mao spillede med falske kort, da han lancerede kampagnen. Men den anerkendte Kina-forsker Jonathan Spence mener, at kampagnen reelt havde til hensigt at skabe en debat om, hvad der var bedst for Kina. Den blev blot igangsat på basis af en uafklaret diskussion inden for Politbureauet, og debattens rammer blev ikke præciseret over for en befolkning, som ikke var vænnet til en fri offentlig debat.

Trafikminister Zhang Bojun blev offer for Anti-højre-kampagnen 1957. Han ydmyges her af sine egne ansatte

1958-1966

DET STORE SPRING FREMAD

Efter afslutningen af den første 5-årsplan skulle KKP's Politbureau i 1957-58 fastlægge rammer og mål for den næste 5-årsplan. Det overordnede mål for 5-års-planen var der enighed om i Politbureauet, nemlig en fortsat høj vækst i den sværindustrielle produktion. Det største problem, man stod overfor, var at få øget den svage vækst i landbrugsproduktionen. Den forhindrede nemlig en udbygning eller blot opretholdelse af væksten i industrien. Overskydende korn i landområderne kunne eksporteres og dermed skaffe

kapital til den fortsatte industrialisering af byerhvervene, og den voksende arbejdsstyrke i byerne skulle også brødfødes. Den sovjetrussiske model under industrialiseringen i 1930'erne havde været tvangsinddrivelse af landbrugsprodukter fra bønderne. Dette havde ført til hungersnød i store områder af Sovjetunionen.

I Politbureauets debat om denne problemstilling var der to hovedsynspunkter. En gruppe omkring Zhou Enlai gik ind for en langsigtet strategi, som indebar, at bønderne skulle motiveres til øge produktionen ved, at man investerede i bedre maskiner og gav dem mulighed for at købe flere forbrugsvarer. Heroverfor stod Mao sammen med bl.a. Liu Shaoqi og Deng Xiaopeng. De mente, at man gennem massekampagner skulle opfordre bønderne til at yde en ekstra indsats. Denne strategi gik endvidere ud på en decentralisering, som lagde flere beslutninger ud til de lokale partiledere, der skulle tage ansvaret for, at de regionale produktionsmål i landbrugssektoren blev opfyldt. Denne sidste strategi, der ville løse problemet ved en massemobilisering af bønderne, blev vedtaget.

Bygning af vandreservoir ved floden Huai. Udnyttelsen af den menneskelige arbejdskraft antog enorme dimensioner under Det Store Spring Fremad.

Efter 1956 blev Mao stadig mere kritisk over for Sovjetunionen. Et lidt besynderligt udslag af denne holdning var, at en række historiske bygninger i det centrale Beijing i 1957 blev fjernet for at gøre Den Himmelske Freds Plads (Tiananmen) større. En gigantisk plads syd for Den Forbudte By, det gamle kejserområde. Maos specifikke ordre var, at pladsen skulle være større end Den Røde Plads i Moskva. Og sådan blev det. Pladsen er

i dag verdens største byrum. Tilsvarende var Mao blevet skeptisk over for, at Kina bare skulle efterligne den sovjetiske vej til socialismen. Interne dokumenter afslører, at Mao søgte efter en alternativ udviklingsmodel i forhold til den sovjetiske, og at han forestillede sig, at Kina i løbet af en ret kort årrække kunne overhale Sovjetunionen på væsentlige økonomiske områder.

Med *Det Store Spring Fremad* blev den planøkonomiske model nemlig reelt droppet og erstattet af en lang række ofte ukoordinerede initiativer, som havde til formål at sende Kina ind i det virkeliggjorte socialistiske samfund med ekspresfart. Den oprindelige anden 5-årsplans mål blev opgivet. De kinesiske ledere igangsatte i stedet en massekampagne, der gik ud på, at planens mål skulle nås op til flere gange. Målet var, at det kinesiske samfund med et kvantespring både skulle gennemføre en mekanisering og effektivisering af landbrugssektoren samt en industrialisering og modernisering af byerhvervene.

Men Maos vision for udviklingen af det kinesiske samfund gik videre. Han forestillede sig en udvikling, hvor kineserne organiserede sig kollektivt og i store fællesskaber gennemførte en helt ny socialistisk livsform, som ikke bare ville indebære en større og bedre produktion, men som også ville give kineserne et rigere og bedre liv.

Dette skulle ske inden for rammerne af folkekommunerne. Folkekommuner begyndte på KKP-ledelsens initiativ at blive dannet i foråret 1958. En folkekommune var en enhed på ca. 5.000 husstande, og der blev oprettet mere end 25.000 folkekommuner i landdistrikterne over hele Kina. Folkekommunerne skulle organisere den enkelte kinesers tilværelse fra vugge til grav, og her skulle alle behov tilgodeses. Der var sundhedsklinikker, vuggestuer, børnehaver, "rød-og-ekspert"-skoler, kantiner, politi, borgervæbning, folkeregister, skatteopkrævning mm. I forbindelse med oprettelsen af folkekommunerne opstod *risskålen af jern*. Udtrykket dækker, at partiet/staten garanterer hver enkelt kineser et job og en mindsteløn – uanset om der reelt er behov for vedkommendes arbejdskraft. Dette system blev opretholdt helt til begyndelsen af 1990'erne.

Formålet med folkekommunerne var dobbelt: at styrke den politiske bevidsthed blandt bønderne og at udnytte deres arbejdskraft optimalt. Når alle huslige funktioner, som tidligere var udført i familierne, blev overtaget af folkekommunerne, ville det frigøre mange – især kvinder – til den egentlige landbrugsproduktion. En stor del af mændene kunne så gå i gang med andre opgaver.

Initiativet udløste en enorm energiudladning i de kinesiske landdistrikter. Man gik i gang med at bygge overrislingsanlæg, dæmninger, kanaler og vandreservoirer. Projekter som angiveligt beskæftigede ca. 100 millioner kinesere. Disse enorme arbejdsopgaver blev stort set udelukkende udført ved hjælp af menneskekraft, redskaberne var primitive: hakke, hammer, skovl og trillebør.

For at øge stålproduktionen blev folkekommunerne også opfordret til at igangsætte produktion af stål. Det foregik i de såkaldte baggårdshøjovne, som blev en væsentlig faktor i *Det Store Spring Fremad*. Råmaterialerne var gammelt jern, som man fandt lokalt, ofte blev redskaber, som faktisk var brugbare, smeltet om. Ideen var, at folkekommunerne skulle være centre for både landbrugs- og industriproduktion. Samtidig skulle initiativet øge den samlede kinesiske stålproduktion, som skulle op på 10,7 millioner ton pr. år inden udgangen af 1958.

De fleste steder blev disse projekter gennemført, uden at man havde den fornødne organisatoriske og tekniske viden. Kina manglede især i landdistrikterne veluddannede eksperter. Man satsede i stedet på den entusiasme og energi, som de lokale kadrer kunne mobilisere i befolkningen.

De første rapporter, som kom ind til partiledelsen i løbet af 1958, var meget opmuntrende. Tilsyneladende var det mange steder lykkedes både at øge landbrugsproduktionen voldsomt, og samtidig lod det til, at målet for stålproduktionen ville blive nået.

Men i løbet af 1959 viste det sig hurtigt, at *Det Store Spring Fremad* faktisk var blevet en katastrofe: Ikke bare var de ekstremt høje mål slet ikke blevet opfyldt, men projektet havde kastet mange kinesiske landdistrikter ud i en af det 20. århundredes største sultkatastrofer. Man regner med, at mellem 20 og 38 millioner mennesker døde af sult i 1959-1962. Flertallet af de døde var børn.

Årsagen var ikke, som partiet hævdede, at det var dårlige høstår, men at de radikale omlægninger og udvidelser af produktionen på landet simpelthen betød, at produktionen af fødevarer ikke steg, men tværtimod faldt drastisk. Dette blev yderligere forværret af, at man satte korneksporten til Sovjetunionen i vejret for at kunne betale for de maskiner, man købte der. Den mængde korn, der var til rådighed for hver kineser, faldt i gennemsnit med 25% fra 1957 til 1960-61.

Hvordan kunne dette gigantiske samfundseksperiment ende i en lige så gigantisk fiasko? Forklaringerne er mange. En af de væsentligste er, at de lokale kadrer i begyndelsen af projektet sendte helt urealistisk oppustede tal for produktionen til partiledelsen for at demonstrere, at de kunne leve op til ledelsens forventninger. Disse meget positive tilbagemeldinger fik så partiledelsen til at skruer produktionsmålene endnu højere op, således at afstanden mellem projektets mål og virkeligheden blev endnu større. Der blev nok produceret masser af jern i baggårdshøjovnene, men langt det meste af så ringe kvalitet, at det reelt var ubrugeligt.

En anden forklaring ligger i den utilstrækkelige forberedelse og planlægning af *Det Store Spring Fremad*. Planen blev igangsat på basis af slagord og generelle retningslinjer. Det betød, at de lokale kadrer selv skulle realisere den uden præcise instrukser om, hvordan det skulle gøres. Og der var som nævnt ofte hverken teknologi eller know-how i lokalområderne til at få en rationel produktion op at stå. Slagordet blev *learning by doing*, som er en smuk tanke, men nok umulig at gennemføre i så stor en skala, som *Det Store Spring Fremad* krævede.

En tredje forklaringsmulighed er mere omtvistet. I tanken om folkekommunerne skulle der som sagt ligge kimen til det virkeliggjorte socialistiske samfund. En vision, der blev spillet kraftigt på i de kampagner, som igangsatte *Det Store Spring Fremad*. Men ifølge nogle historikere var hele projektet udelukkende designet til at presse den maksimale arbejdsindsats ud af bønderne. Disse historikere betegner folkekommunerne som "arbejdsleje" og peger på, at de lokale ledere fx straffede sultende bønder, der "stjal" fødevarer fra folkekommunernes lagre – dvs. bøndernes egen høst – med lemlæstelse eller simpelthen henrettelse. For disse historikere gik *Det Store Spring Fremad* dybest set ud på, at man tvang bønderne til ekstra arbejdsindsats og fratog dem det meste af den produktion, de selv havde leveret. Altså en gentagelse af den sovjetiske model fra 1930'erne – med samme katastrofale resultater.

MAO ZEDONG 1893-1976

- ♦ Maos forældre var relativt velstående bønder fra Shaoshan i Hunan provinsen. Han forlod skolen som 13-årig, og som 14-årig blev Mao af sine forældre giftet bort til en lidt ældre kvindes enke. Det ægteskab, Mao aldrig accepterede. Mao forlod hjemmet i 1910 og blev uddannet til lærer.
- ♦ I 1921 var Mao i Shanghai med til stiftelsen af Kinas Kommunistiske Parti, og to år senere blev han 29 år gammel valgt ind i KKP's centralkomité. I løbet af 1920'erne kom Mao til den erkendelse, at kommunisterne i Kina ikke kunne basere en revolution på industrarbejderne. Det var efterfølgende ifølge kommunismens grundlægger, Karl Marx, den samfundsklasse, der skulle gennemføre en socialistisk revolution.
- ♦ Problemet var, mente Mao, at der simpelthen var for få industrarbejdere i Kina. Derfor skulle KKP appellere til de mange fattige bønder. Det var bøndernes utilfredshed med den ekstremt ulige jordfordeling i Kina, der skulle være revolutionens motor.
- ♦ Denne teoretiske nytænkning mødte indledningsvis stor modstand blandt lederne i Kinas Kommunistiske Parti. Men da Mao fik mulighed for at omsætte sine teorier i praksis og kombinere dem med sine tanker om guerilla-krigsførelse, opnåede han resultater, som overbeviste KKP-lederne om, at det rigtige i strategien.
- ♦ Under flugten fra Chiang Kai-sheks styrker i 1934, *Den lange March*, blev Mao Zedong leder af KKP. Og i de følgende år blev hans greb om magten stærkere. Det skete blandt andet gennem en barsk korrektions- og udrensnings-kampagne i 1942, der var rettet mod Maos rivaler i ledelsen.
- ♦ Efter Japans nederlag og tilbagetrækning fra Kina i 1945 kom det til det endelige opgør med Goumingdang-regeringens styrker.
- ♦ Mao og KKP gik sejrrigt ud af borgerkrigen. Da Mao var kommet til magten, blev hans utålmodighed efterhånden større med hensyn til at gennemføre den socialistiske revolution og få virkeliggjort det kommunistiske samfund.
- ♦ Denne utålmodighed gav sig udslag i, at Mao iværksatte sine to store samfundseksperimenter: Det Store Spring Fremad og den Store Proletariske Kulturrevolution. Begge eksperimenter mislykkedes. Det Store Spring endte i en sultkatastrofe, og Kulturrevolutionen i kaos.
- ♦ Kulturrevolutionen og den ekstreme kulturdyrkelse af Mao fortsatte frem til hans død i september 1976. Han var på det tidspunkt stærkt svækket af Parkinsons syge og flere hjerteanfald.
- ♦ Overalt i verden blev meddelelsen om Mao Zedongs død modtaget med stor sorg. Tusindvis af kinesere og udenlandske turister besøgte dagligt Formand Maos Mausoleum på Tian'anmen, hvor hans balsamerede lig ligger til beskuelse.
- ♦ Mao Zedongs eftermæle er en historie for sig selv. Efter et kort intermezzo med den farveløse Hua Goufeng, som Mao selv havde udpeget til sin efterfølger – ved magten tog Deng Xiaopeng roret i det kinesiske samfund. Han gjorde til en vis grad op med Mao. Hans fortjenester i KKP's tidlige historie og Folkerepublikkens første år fik stor anerkendelse, men i løbet af Kulturrevolutionen blev fordømt som et stort fejltrin. Man nåede frem til den formel, at Maos indsats havde været 70 procent god og 30 procent kritisabel.
- ♦ Ved Maos død var bedømmelsen af hans indsats meget positiv uden for Kina. Han blev anset som en visionær politiker, en praksis-orienteret filosof og en nyskabende marxistisk teoretiker. Han blev nærmest indbegrebet af et moderne renæssancemenneske: på én gang militærstrateg og poet.

at de katastrofale konsekvenser af *Det Store Spring Fremad* og *Kulturrevolutionen* er blevet blotlagt, og hans barske og kyniske politik over for sine fjender i og uden for kommunistpartiet er blevet afsløret, fremstår han nu i mange historikeres øjne på linje med Adolf Hitler og Josef Stalin som en af det 20. århundredes store massedræbere. Og nogle mener, at Mao Zedong rent faktisk var den største af dem alle.

- I Kina er han stadig den store landshæder, hvis navn man kan kritisere, men ikke totalt afvise. Han fylder i den almindelige kinesers bevidsthed langt mere end Deng Xiaopeng, som ikke ønskede nogen form for personkult omkring sin person, og det virker for en nøgtern betragtning ikke helt rimeligt. Men sådan er det. Maos kontrafej er som et plantet på de kinesiske pengesedler, og hans kæmpeportræt skuer ud over Tian'anmen – den plads, man lod bygge, så den i dag er verdens største.

Mao hilser de unge rødgardister iført kulturrevolutionært armbånd i slutningen af 1960'erne, da tilbedelsen af ham var mest entusiastisk.

En plakat fra 1975, der viser Mao som ung lærer. Fremstillingen er typisk for den meget positive og betydningsfulde rolle, lærere traditionelt har haft og stadig har i Kina..

FØLGERNE AF DET STORE SPRING FREMAD

I juli 1959 mødtes KKP's topledere for at diskutere en fortsættelse af *Det Store Spring Fremad*. På dette tidspunkt var de dystre konsekvenser af projektet ved at blive tydelige også for partitoppen, så stemningen var trykket. Under drøftelserne gik forsvarsminister Peng De-huai ind for at stoppe *Det Store Spring Fremad*. Han påpegede, at de rapporter, partiledelsen havde modtaget, var alt for optimistiske, og at forholdene i landområderne var præget af kaos og nød. Og han gav Mao et brev, hvor han uddybede sin kritik mere detaljeret.

Maos reaktion var meget voldsom: Han lod først brevet cirkulere blandt de andre ledere i kommunistpartiet. Han fordømte derefter Peng i stærke vendinger, og han antydede, at Peng måske var spion for Sovjetunionen. Khrushev havde kort inden mødet fremsat nogle satiriske kommentarer til *Det Store Spring Fremad*. Og sagen endte med, at Peng blev afsat som forsvarsminister og erstattet af Lin Biao, som lå på Maos venstreradikale linje i kommunistpartiet.

Episoden var bemærkelsesværdig, fordi det var første gang, at en kritik af partiets politik inden for partiledelsen, blev opfattet som en kritik af Maos personlige ledelse, og at den fik direkte følger for kritikerens karriere. Et grundprincip i den demokratiske centralisme blev hermed brudt inden for KKP. Maos "pædagogiske" eksempel virkede i første omgang: al kritik af *Det Store Spring Fremad* forstummede, og det blev besluttet at fortsætte projektet.

I midten af 1960 måtte Mao og partiet dog endeligt indstille eksperimentet. Heller ikke inden for sværindustrien havde *Det Store Spring Fremad* været den forventede succes. Der blev foretaget massive investeringer i industrien i slutningen af 1950'erne: 1958-60 blev der igangsat opførelse af 4.763 store og mellemstore fabrikker, men i perioden indtil 1965 var kun 531 af disse virksomheder blevet færdigbygget.

BRUDET MED SOVJETUNIONEN

En af årsagerne til at så mange industriprojekter måtte opgives var, at Sovjetunionen i august 1960 trak alle deres 1.390 eksperter hjem fra Kina. Det betød, at små 500 industriprojekter måtte opgives. Men det betød også et afgørende brud mellem de to kommunistiske stormagter på alle niveauer: politisk, økonomisk, militært og kulturelt.

Sideløbende med at *Det Store Spring Fremad* blev planlagt og ført ud i livet, var der sket en gradvis opværring af de kinesisk-russiske relationer. Khrushchëvs tale på den sovjetiske kommunistiske kongres i januar 1956, hvor han bl.a. kritiserede personkulten omkring Stalin, blev af Mao opfattet som et indirekte angreb på den kult, der var opbygget omkring ham i Kina.

I 1957 besøgte Mao Zedong ellers Sovjetunionen for anden gang, da han var med til at fejre 40-årsdagen for Den Russiske Revolution i 1917. Besøget fandt sted på et tidspunkt, hvor Kina havde gennemført sin første succesrige 5-årsplan, og hvor sovjetrunderne havde sendt deres første ubemandede satellit ("Sputnik") i kredsløb omkring jorden – flere år før USA kunne lancere et tilsvarende projekt. Stemningen var god, og der blev indgået en ny hemmelig aftale om "ny teknologi til det nationale forsvar", en aftale der skulle gøre kineserne i stand til – med sovjetisk teknologisk og ekspertbistand – at udvikle en atom-bombe.

Men i de følgende år blev uenigheden mellem de to stormagter imidlertid stadig større, og uenigheden var især tydelig på det område.

Selve *Det Store Spring Fremad* blev opfattet som en markant afvigelse fra den plan-økonomi med detaljeret topstyring, som Sovjetunionen havde fremholdt som model for opbygningen af en socialistisk økonomi for andre folkerepublikker. Khrushchev havde som nævnt i 1959 fremsat ironisk-kritiske kommentarer til det kinesiske projekt. For de sovjetiske ledere mindede Maos ideer omkring *Det Store Spring Fremad* meget om den tidligere sovjet-leder Leon Trotskys tanker om *den permanente revolution*. Og Trotskys ideer var blevet stemplet som en fejlagtig afvigelse fra sovjetmarxismen, siden han blev udvist af USSR i 1927 efter at have tabt magtkampen om at blive den ubestridte leder i Sovjetunionen af Josef Stalin. Endvidere var de sovjetiske ledere klar over omfanget af den katastrofe, som blev resultatet af *Det Store Spring Fremad*, idet op til 80.000 sultende kinesere flygtede fra Xinjiang-provinsen til Sovjetunionen 1961-62.

For det andet lagde Khrushchev i sidste halvdel af 1950'erne meget vægt på at opnå et bedre forhold til USA og understregede derfor hyppigt, at Sovjetunionens udenrigspolitik var baseret på fredelig sameksistens mellem stater med forskellige politiske systemer. Denne tøbrudspolitik over for Vesten tog Mao og de øvrige kinesiske ledere afstand fra, idet de mente, at USA faktisk optrappede Den Kolde Krig i Asien. Først og fremmest var